

ERGENLERDE MADDE BAĞIMLILIĞI

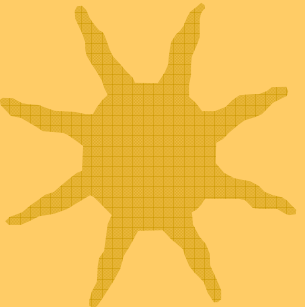
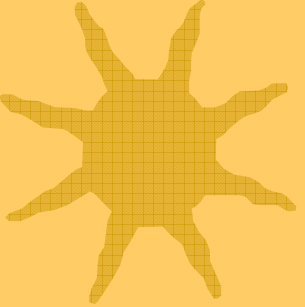
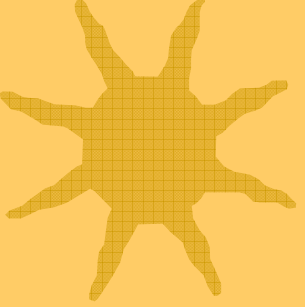
Ayşe Güler

Nisan 2004

Ömer Hayyam'dan...

Geçmiş günü beyhude yere yâd etme,
Bir gelmemiş an için de feryat etme ,
Geçmiş gelecek masal bunlar hep
Eğlenmene bak ömrünü berbat etme.
Niceleri geldi, neler istediler,
Sonunda dünyayı bırakıp gittiler.
Sen hiç gitmeyecek gibisin değil mi?
O gidenler de hep senin gibiydiler.
Dünyada ne var, kendine dert eyleyecek,
Bir gün gelecek ki can bedenden gidecek,
Zümrüt çayır üstünde, sefa sür iki gün ...
Zira senin üstünde de otlar bitecek

Tarihte

Kaynaklara göre ilk keşfedilen psikofarmakolojik ajan “alkol”müş.

Arapça , bir şeyin özü “al kihl” sözcüğünden gelmekte Alkol kullanımını ve ilgili sorunlar tarihin çok eski dönemlerine dayanmakta

Anadolu, Mezopotamya, Mısır ve diğer Akdeniz bölgelerinde yaşamış ulusların alkol kullandıkları tarihsel kayıtlara geçmiş. Eski Mısır, Yunan, Roma tarihçileri alkollü içkilerden söz etmekte. Eski Isparta yasalarında içki içenler ağır şekilde cezalandırılmış.

Günümüzde de çeşitli dinlerde alkol kullanımını ile ilgili öneri ve yasaklamalar alkol kullanımını ve kişilerin alkolü değerlendirmelerini etkilemiştir.

Tarihte 2

Diğer ruhsal rahatsızlıklar gibi, alkolizmin de ahlaki ve dinsel açıklamalardan sıyrılarak tıbbi bir sorun olarak kabul edilmesi son 150 yıla dayanmakta.

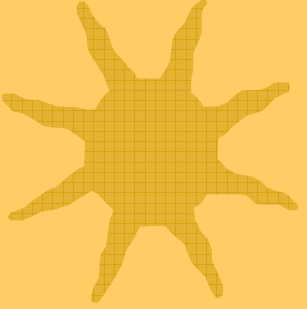
19. YY da Stockholm Üniv.den Magnus Huss (1856) ilk defa “alkolizm” sözcüğünü kullanarak alkolizmi ayrı bir antite olarak incelemiştir.

Alkolizmi bir hastalık olarak kabul ettiren çalışmasıyla (hekim değil) Jellinek’in tanımı (1960) “Alkolizm, bireye veya topluma ayrı ayrı, ya da her ikisine birden zarar verebilecek derecede , içki kullanma alışkanlığıdır.”

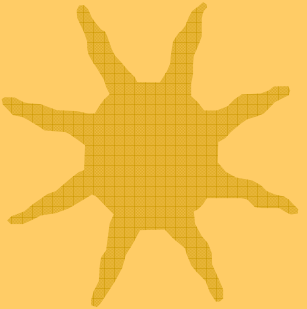
Jellinek’in tanımlamalarını izleyen DSÖ 1969 da alkol bağımlılığını “bir kişi tarafından alkolün kendi kültüründeki sınırları aşacak ya da kendi sağlığını ve toplumsal ilişkilerini bozacak kadar kullanılması” olarak belirlemiştir.

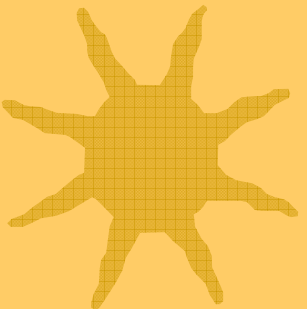
Yakın tarihte

1968 de yayınlanan DSM-II de alkolizm ve madde bağımlılığı, “Kişilik bozuklukları ve psikotik olmayan diğer bozukluklar ” başlığı altında yer almış. Burada “tutkunluk” (addiction) kavramı yerini “ilaç bağımlılığı” (drug dependence) kavramına bırakmış.

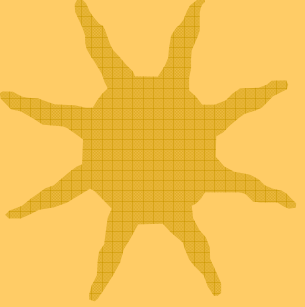
Bağımlılık bozukluklarının ayrı bir sınıflandırma grubu olarak kabul edilmesi 1980 de yayınlanan DSM-III te olmuş. Burada “kötüye kullanım” (abuse) ve “farmakolojik bağımlılık” ayrı tanı grupları olarak kullanılmış; “ilaç” sözcüğü çıkartılıp yerine “madde”(substance)sözcüğü kullanılmış.

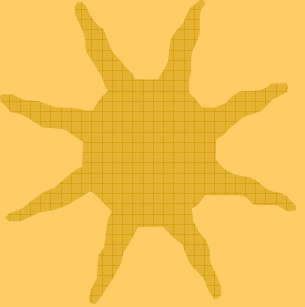
1987 de DSM-III-R farmakolojik bağımlılığa yapılan vurguyu azaltılarak tolerans ve kesilme belirtilerini, psikoaktif madde bağımlılığını tanımlayan 9 ölçütün yalnızca birer maddesine dönüştürmüştür. Bağımlılık tanısı koymak için fizyolojik bağımlılık koşulu aranmasından vazgeçilmiş.

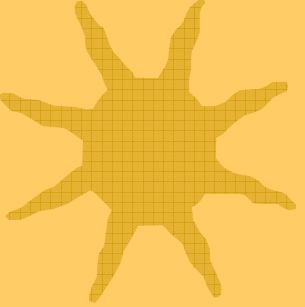
Yakın

“Alkol kötüye kullanımı” tanısı DSM-IV ve ICD-10 uyumlu olarak korunmuş.

“Madde kötüye kullanımı” DSM-IV de kişinin madde kullanımının toplumsal, işle ilgili, kişilerarası ilişkilerle ilgili ve yasal sorunlara yol açmış olması gerekmektedir.

ICD-10 da bunun karşılığı “zararlı kullanım”(harmful use) tanısı için madde kullanımının ruhsal sorunlara ve sağlık sorunlarına yol açması yeterli

Her ikisi de bağımlılık sendromunu genel olarak tanımlamakta

DSM-IV, DSM-III-R den farklı olarak bağımlılığın şiddetiyle ilgili ölçütleri içermemekte.

Bağımlılık

Bağımlılık bir **sendrom**.

DSM-IV e göre ölçütleri vardır, bunlardan **üçünün** bulunması tanı için yeterlidir

- a. Tolerans gelişmesi
- b. Yoksunluk belirtileri
- c. Sık başarısız bırakma girişimleri
- d. Maddeyi sağlamak , kullanmak ya da bırakmak için büyük zaman harcama
- e. Madde kullanımını nedeni ile sosyal, mesleki, ve kişisel etkinliklerin azalması ya da tamamen bırakılması
- f. Maddenin tasarlandığından daha uzun ve yüksek miktarlarda alınması
- g. Fiziksel ya da ruhsal sorunların ortaya çıkmasına ya da artmasına rağmen madde kullanımını sürdürmek

Ergenlerde ve yetişkinlerde

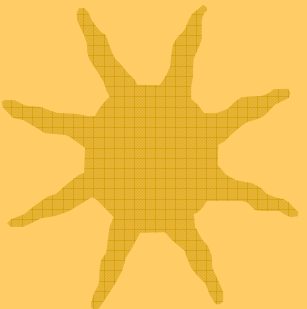
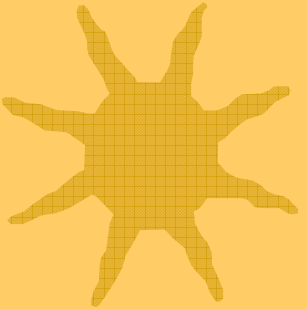
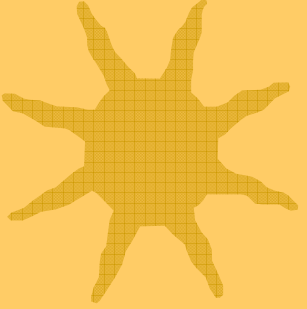
madde kullanımı

Ergenlerde ve yetişkinlerde madde kullanım bozukluğunun aynı patolojik süreçleri kapsadığı varsayılmakta.

Araştırmalarda ergenlikteki alkol ve madde kullanımının yetişkinlik dönemindeki alkol ve madde kullanım şeklini belirlediği gösterilmiş.

Madde kullanım şekli, sonuçları gibi pek çok boyutta ergenler ve yetişkinler arasında farklılıklar gözlenmektedir.

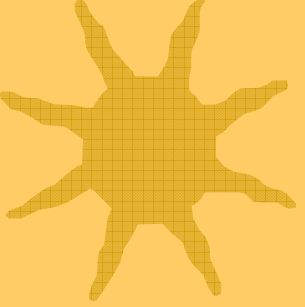
Ergenlerde madde kullanımı daha çok deneme ya da kötüye kullanımı tarzında olduğu için, yetişkinlerde uygulanan bağımlılık kriterlerinin hepsini kullanmak geçerli bir yöntem olmayabilir.

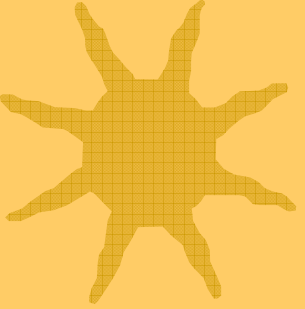

Gelişim süreci ve Madde kullanımı

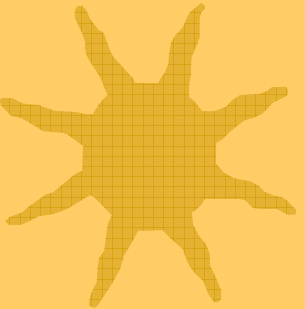

Ergenlerin gelişim süreçleri içinde yerine getirmeleri gereken sosyal ve bilişsel belli başlı bir takım görevleri vardır.

Başta bireysel kimlik oluşturma gelir. Bunu başarıyla tamamlayan bir ergen ebeveynlerinden bağımsız bir birey olduğunu kabul etmiş ve yetişkinlik dönemine ait görevlerini yerine getirmekte kullanacağı bir takım becerileri edinmiştir.

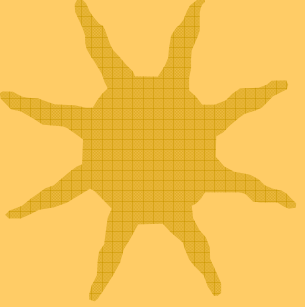
Kendi kimliklerini oluşturmak ve bağımsız bireyler olmak için pek çok davranış denerler. Bu sadece ebeveynlerden bağımsız olmak için değil, özerk birer birey yani yetişkin olmak için yaptıkları girişimlerdir.

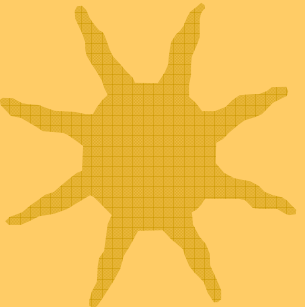
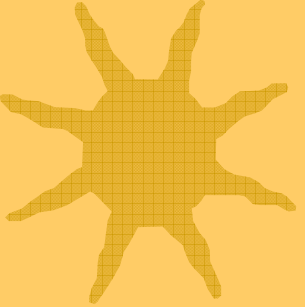
Madde kullanımı da ergenlerin bu dönemde denedikleri davranışlardandır. Madde kullanmak çoğu zaman bağımsızlık ve özerkliğin simgesidir.

*Madde kullanımını tetikleyen
gelişimsel davranışlar*

- ★ Ebeveynlerden bağımsız bir kimlik oluşturma çabası
- ★ Alternatif tutumlar, yaşam tarzları, ve davranışlar deneme
- ★ Arkadaş grubunun tutum ve davranışlar üzerine üstündeki etkisinin artması
- ★ Kendilerine yetişkin gibi davranılmasını isteme

Madde kullanımının

gelişimsel sonuçları

Ergenlerde madde kullanımı, gelişimsel görevlerini uygun şekilde yerine getirmelerini engellemektedir. Sonuçta iş, okul, aile gibi pek çok alanda sorunlar çıkmakta. Kimlik oluşturma, bağımsız bir birey olarak kendini ortaya koyma gibi pek çok gelişimsel görev engellenmekte.

Sonuçta madde kullanan ergen akranlarının gerisinde kalmakta, bu onu çaresizliğe sevk etmekte ve madde kullanımını sürmektedir.

Madde kullanımının

gelişimsel aşamaları

Ergen gelişip olgunlaşırken onu geleneksel, kabul gören tutum ve davranışlara ya da kabul görmeyenlere yönelten etkenler bulunmaktadır. Uygun olmayanlara yönelmek , madde kullanımı ve bağımlılık için risk etkenleri olarak düşünülebilir.

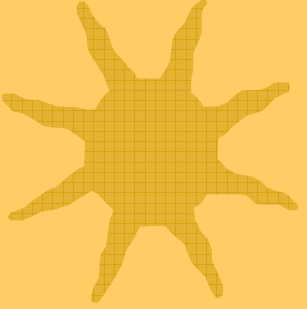
Araştırmalarda alkol ve madde kullanımında tutarlı gelişimsel bir seyir olduğu görülmüş.

- 1.Ergenler önce alkol(bira,şarap) ve sigara gibi yasal olan maddeleri denemektedirler
- 2.Bira ve şarabı rakı ,viski gibi daha sert içkiler takip etmektedir
- 3.Alkol kullanımını esrar , esrarı diğer yasa dışı uyuşturucular takip etmektedir

Bu süreç cinsiyet ve ergenin içinde bulunduğu kültüre göre farklılıklar gösterebilir.

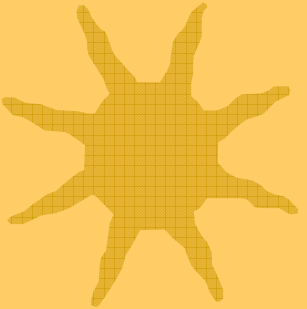

Klinik olarak aşamalar

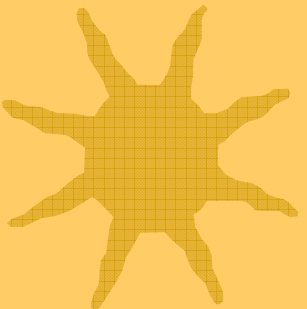
Deneme süreci içinde ergen, maddenin etkisiyle oluşan duygudurum değişikliklerinin farkına varmaktadır.

Düzenli kullanmaya başladığı dönemde aslında bir anlamda duygudurum değişikliğini aramaktadır

Günlük kullanımda ise, duygudurum değişiklikleri ile uğraşmak tüm zamanını almaktadır.

Bağımlılıkta ise, yoksunluk belirtileri gidermek ve kendisini sadece normal hissedebilmek amacıyla madde kullanmaktadır.

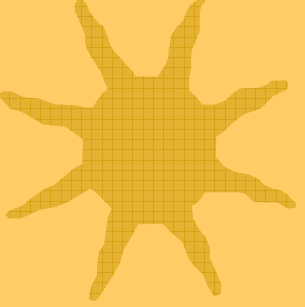

Ergenin madde kullanımını erişkinlikte üç ayrı biçimde sürebilmektedir.

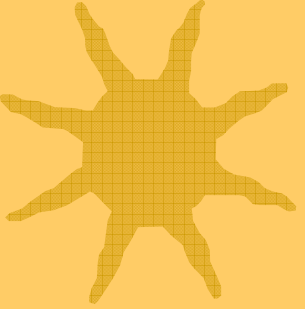
1. Aynı düzen ve dozda madde kullanımına devam
2. Madde kullanımını azaltma veya kesme
3. Giderek kullandığı madde miktarında artma ve farklı maddelere geçme

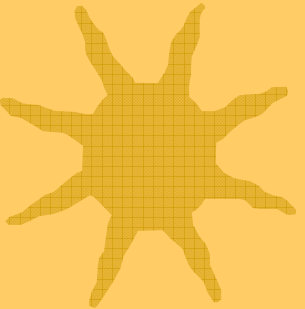
Madde kullanımını için risk etkenleri

Madde kullanımının risk etkenleri çoğuldur. Araştırmacılar bir çok teori ortaya atmışlar. Bazıları gelişim dönemi içinde ergenlerin kullanım davranışını öğrendiklerini , bazıları ise madde kullanan ergenlerin genetik olarak yatkın olduklarını iddia etmişlerdir.

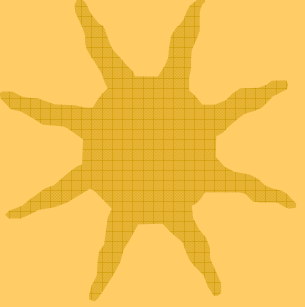
Risk etkenlerinin belirlenmesi ergenlerde madde kullanımının gelişimsel rolünü anlamada önemlidir. Bu dönemde çıkan risk etkenleri :

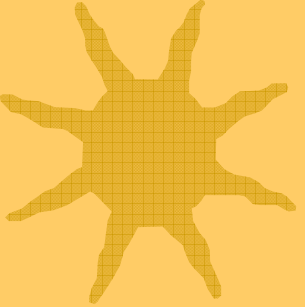
1. Arkadaş grubuna bağlı etkenler,
2. Ebeveyne bağlı etkenler
3. Kişiyeye bağlı etkenler
4. Biyolojik etkenler
5. Toplumsal, kültürel, sosyal etkenler

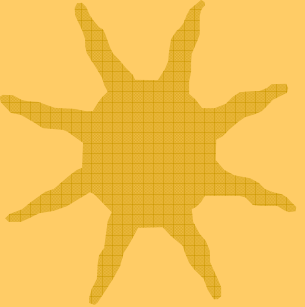
Arkadaş grubu etkenleri

Ergenlikte arkadaşların önemi arttığından, madde kullanımını davranışını belirlemede arkadaş grubunun etkisi büyüktür. Buna bağlı risk etkenleri:

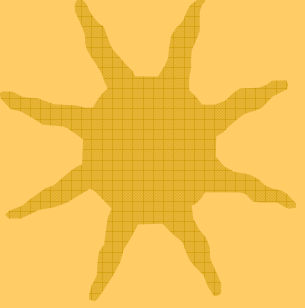
1. Arkadaşlarının madde kullanması
2. Arkadaş grubunun madde kullanımını ile ilgili tutumları
3. Arkadaş grubuna bağlılık (yönelme)
4. Arkadaş grubunun madde kullanımını yada tutumları ile ilgili algıları

Arkadaş grubunun etkisi diğer risk etkenlerinden, özellikle ailesel etkenlerden etkilenmektedir. Ergenin ailesi ile kurduğu bağ güçlü ise arkadaş baskısına karşı gelebilir.

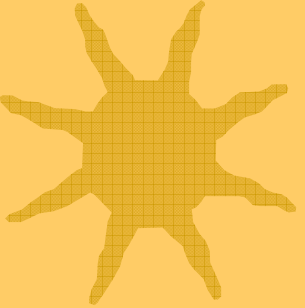

Aile /ebeveyn etkenleri

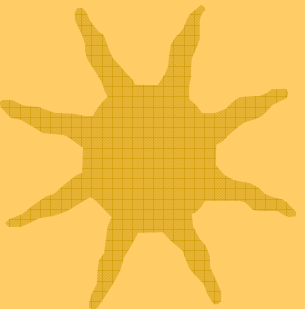
*Aile büyüklerinden birinin madde kullanması

*Ebeveynlerin madde kullanımını ile ilgili tutum ve düşünceleri

*Ebeveynlerin madde kullanımını ve sapkın davranışlara gösterdiği tolerans

*Ebeveyn-çocuk arasında yakınlık ve bağlılık olmaması

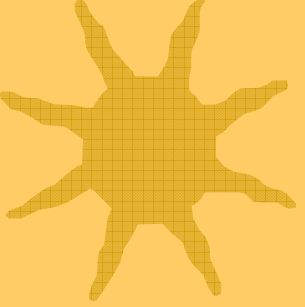
*Ebeveynlerin çocuğun yaşamını ile ilgili olmaması

*Uygun olmayan disiplin yöntemleri(hiç disiplin olmaması veya aşırısı)

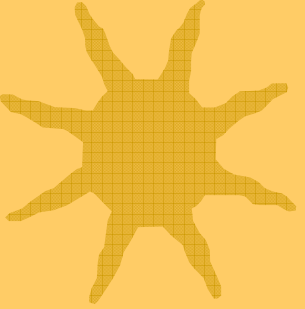

Bireysel etkenler

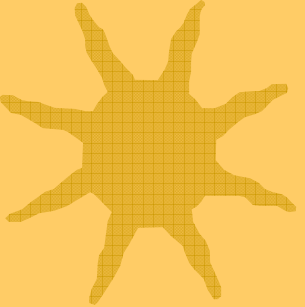
★ Erken çocukluk özellikleri (öfkeli, sinirli olma, aşırı utangaç veya isyankar olması, erken davranış problemleri)

★ Okulda başarısızlık

★ Erken yaşta madde kullanmaya başlama

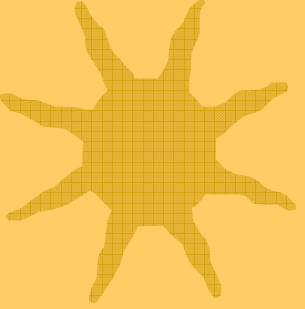
★ Ergenlikte madde kullanımına yönelik tutum ve inançlar

★ Tehlike içeren davranışlar sergileme

Biyolojik etkenler

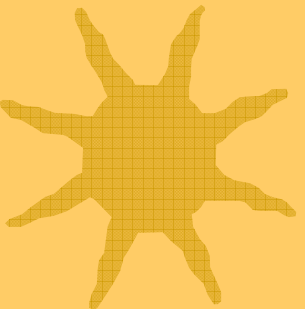
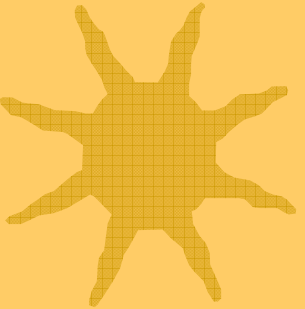

★ Genetik

★ Maddelere verilen fizyolojik tepkiler

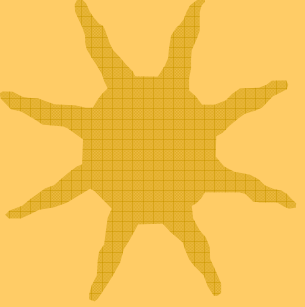
★ Var olan nöropsikolojik eksiklikler

★ Kişilik

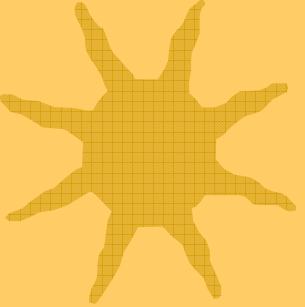

Toplumsal, Kültürel, Sosyal Etkenler

★ Düşük sosyoekonomik düzey

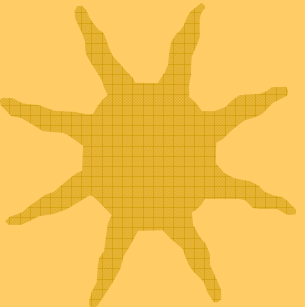
★ Nüfusun çok olması

★ Fiziksel şartların kötü olması

★ Yüksek suç işleme oranı

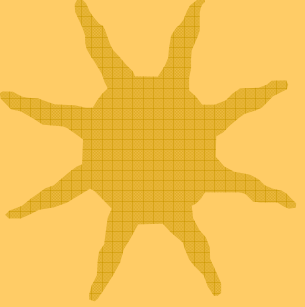
★ Yaygın madde kullanımı

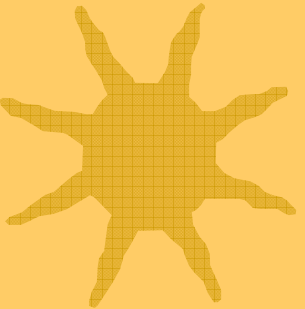
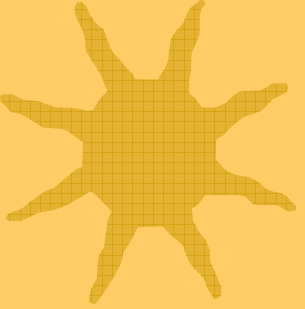
★ Maddeye kolay ulaşabilme

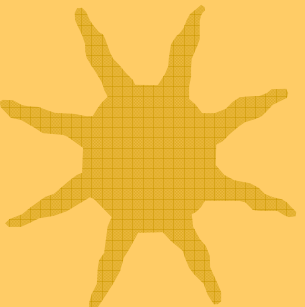
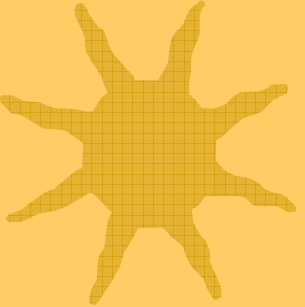
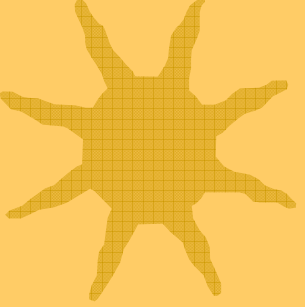

Genel Bağımlı Davranışları 1

- ★ Madde kullananlar genelde bağımlı olduklarını kabul etmezler
- ★ Maddeyi hemen kesmek niyetinde değildirler
- ★ Maddenin kendine zarar verdiğine inanmamaktadırlar
- ★ Çevresindeki herkes ona bırakmasını söylediği için o sizden de aynı davranışı beklemektedir
- ★ Tercih maddesini kullanmayı kesse bile başka maddelere devam etme niyetindedir
- ★ Yaşam biçimini değiştirmeyi düşünmezler
- ★ Adsız alkolikler(AA) ve Adsız narkotikler(AN) gibi kendine yardım gruplarının gereksiz olduğuna inanırlar

- ★ Hep başkalarını suçlarlar
- ★ İstedikleri zaman bırakabileceklerine inanırlar
- ★ Eski ve özellikle madde kullanan arkadaşlarıyla görüşmeye devam etme eğilimi gösterirler
- ★ Talepkardırlar
- ★ Sınırlarınızı zorlarlar
- ★ Tehditkardırlar
- ★ Bahane uydurma konusunda ustadırlar
- ★ Tedaviye karşı ambivalandırlar

Bağımlılık yapan maddelerin

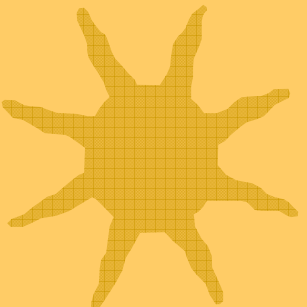
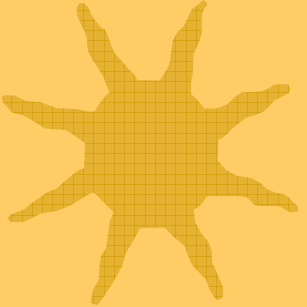
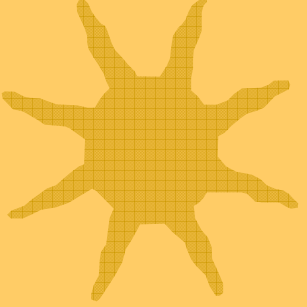
kullanımının önlenmesi

- ★ Bağımlılık yapan maddelerin bulunabilmesinin engellenmesi

Bu maddeleri kullananlarla mücadele edilmesi
(bunlar daha çok polisiye usullere gereksinim duyar)

- ★ Eğitimsel ve psikolojik olarak madde kullanımını ile mücadelede kullanılan yöntemler:

- 1.Caydırma
- 2.Bilgilendirme
- 3.Kişiliğini güçlendirme
- 4.Sosyal becerileri arttırma
- 5.Uyuşturucu karşıtı bir tutum kazandırma

Madde Bağımlılığına Yönelik Koruyucu Önlemler

★ Birincil Koruma Önlemleri

*Eğitim

-Okulda

-Ailede

-Çalışanlara

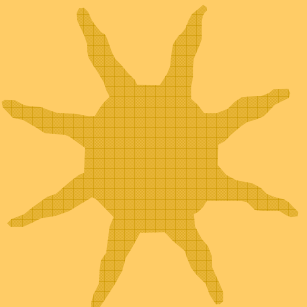
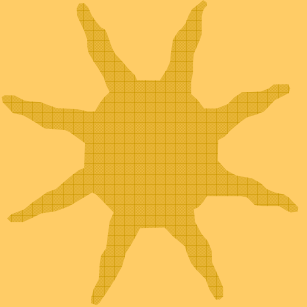
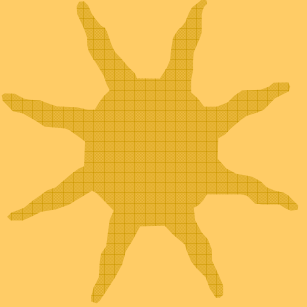
-Medya (sigara,alkol, madde kullanımına karşı kültürün ve normların yaygınlaştırılması)

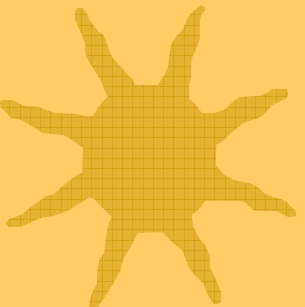
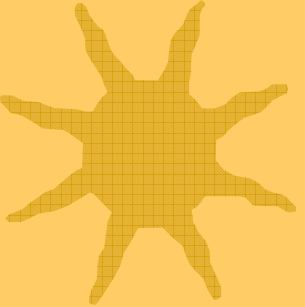
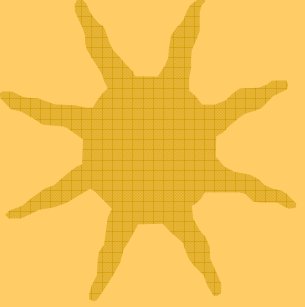
Basın yayın kuruluşlarının konuya ilişkin yanıtlarının denetlenmesi ve sorumsuz <özendirici, tedaviden caydırıcı> yayınlara yaptırım uygulanması

Sigarave alkol reklamlarının yasaklanması

Toplum için önemli ve tanınan kişilerin bu konudaki tutumları ve mesajları

-Hastalar ve yakınları;Hekimler

*Olumlu bir çevre sağlamak

Ekonomik düzeylerin iyileştirilmesine yönelik önlemler

Barınma, beslenme vb temel gereksinimlerin sağlanması

Çocuk ve gençlere yönelik park, spor sahası gibi yerlerin çoğaltılması ve boş zaman etkinliklerine yönelik olanakların sağlanması

*Koruyucu özel önlemlerin alınması

Madde kullanma ve bağımlılık riski olan çocuklara yönelik müdahalelerin planlanması

Evsizlere yönelik müdahaleler

İkincil koruma önlemleri

***Erken tanı**

Konuya ilişkin epidemiyolojik çalışmaların yapılması

Birinci basamakta ve diğer uzmanlık dallarında başvuran hastaların sigara-alkol- madde kullanımını açısından değerlendirilmesi ve müdahalelerin planlanması

Okul hemşireleri, rehberlik uzmanları, sosyal çalışmacılar vb.nin artırılması

Hukuk veya ceza sistemi içinde madde kullanımını olan olguların belirlenmesi

Bazı işyerleri ve riskli çevrelerde yaşayanlara ilişkin taramaların yapılması

***Uygun tedavi**

Bağımlılık tedavisinde uzmanlaşmış personel sayısının artırılması

Tedaviye ilişkin ilaçlar ve tedavi ortamlarına yönelik geliştirmelerin yapılması

Genel hastane detoksifikasyon ünitelerinin oluşturulması

Cezaevlerinde madde bağımlılığı tedavi hizmetleri

Adli zorunlu tedavi uygulamalarında kalitenin artırılması

Başvuranın isim vermeden tedavisini sağlamaya yönelik önlemlerin alınması

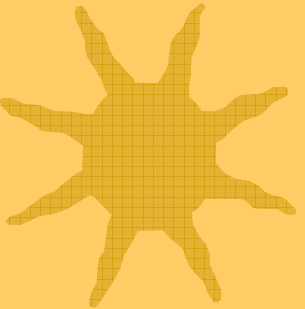
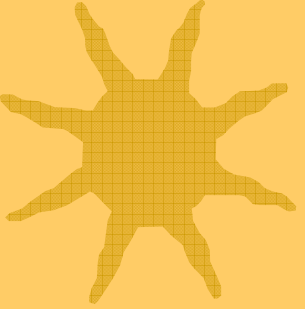
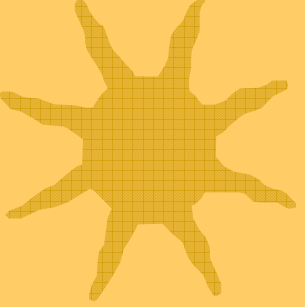

Üçüncül Koruma Önlemleri

Ayaktan ve yatarak bağımlılık tedavi izleme
ünitelerinin yaygınlaştırılması

Gündüz hastaneleri

Rehabilitasyon merkezleri

*Oyun bitince şah da, piyon da
aynı kutuya konur...*